

Управління розвитком професійно-педагогічної етики в системі підготовки фахівців аграрної сфери

Віктор Нагаєв,

доктор педагогічних наук, професор,
Харківський національний аграрний університет
імені В. В. Докучаєва

XXI століття висуває до освіти нові вимоги. Пріоритетом розвитку сучасної освітньої галузі є виховання високоморальної особистості майбутнього фахівця. В процесі цієї діяльності студенти опановують духовні і культурні цінності людства, формують моральну основу свого соціального досвіду. Морально-етична компетентність робить людину гармонійно розвинутою, пристосованою до громадського життя [7]. Успіхи цього процесу залежать, насамперед, від активної навчально-виховної діяльності не лише з боку професорсько-викладацького складу, а й з боку самих студентів на основі розвитку морально-етичних компонентів професійної обдарованості фахівців.

Сьогодні аграрній сфері потрібен соціально мобільний фахівець, здатний професійно переміщуватись як вгору по вертикальних ієрархічних сходинках у своїй галузі, так і по паралелі — із однієї галузі до іншої. Такі фахівці мають володіти комплексом як професійних, так і моральних якостей. Вони повинні бути здатними творчо вирішувати проблеми сьогодення, брати на себе роль лідера, вести за собою інших. Відповідно, система підготовки кваліфікованих спеціалістів аграрної сфери має бути здатною запропонувати такі дидактичні методи та форми, що системно розвивають професійні,

педагогічні та етичні аспекти діяльності майбутніх фахівців.

Проблему управління розвитком професійно-педагогічної етики в контексті формування професійної компетентності фахівців-аграріїв розглянемо крізь призму методологічних основ оптимізації педагогічної системи вищого навчального закладу. Саме педагогічна система в умовах оновлення усіх сфер громадського життя є базисом, що формує навчально-виховну діяльність [1]. Виходячи з цього, для підготовки кадрів сільськогосподарського виробництва пропонуємо запровадити у навчально-виховний процес педагогічну систему управління розвитком професійно-педагогічної етики, яка б сприяла досягненню освітніх цілей у вигляді сформованості морально-етичної компетентності фахівців.

Розвиток професійно-педагогічної етики студентів — процес творчий, зорієнтований на проблеми, пов'язані зі специфікою професійної галузі. В ідеальній перспективі вищі навчальні заклади освіти мають стати школою формування морально-етичної компетентності на основі самоуправління, самодисципліни, свідомої відповідальності, творчого співробітництва викладача й студента [8]. Останнє положення визначає активну роль суб'єктів педагогічного процесу —

викладачів і студентів. Саме викладач має організувати умови розвитку професійно-педагогічної етики, спроектувавши творче освітнє середовище, а студент, відповідно до індивідуальних потреб, інтересів і мотивів, — спланувати особистісну стратегію такої діяльності.

Досягнення наведених цілей неможливе без систематичного удосконалення педагогічної системи. П.Г. Лузан зазначає, що в сучасних умовах для підвищення якості вищої аграрної освіти і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників необхідно суттєво перебувати навчально-виховний процес [3]. До основних напрямів такої модернізації слід віднести: впровадження нових педагогічних технологій; реалізацію відповідної системи підготовки та перепідготовки викладачів; цілеспрямоване, системне формування морально-етичних цінностей особистості в умовах зростаючої ролі самоуправління студентів.

Моральність не є статичною категорією. Вона має бути керованим об'єктом і водночас керувати діяльністю особистості. Саме етична спрямованість особистості дозволяє вести мову щодо управління розвитком професійно-педагогічної етики майбутніх фахівців [4]. Така діяльність — це форма активної взаємодії суб'єкта з проблемним середовищем, що визначається постановкою морально-етичних цілей [1]. Етика є мотиваційною, спонукаючою системою, що передбачає безперервний розвиток соціальної діяльності особистості та формування моральних цінностей суспільства.

Мета статті полягає в удосконаленні теоретико-методологічних та дидактичних підходів щодо розвитку професійно-педагогічної етики в системі підготовки фахівців аграрної сфери на основі технологізації педагогічного процесу.

Професійна етика — це сукупність норм і правил, що регулюють поведінку фахівця на основі загальнолюдських моральних цінностей, з урахуванням особливостей його професійної діяльності й конкретної ситуації. Вона займає особ-

ливе місце в системі морального виховання, виступаючи невід'ємною складовою підготовки й діяльності фахівця аграрної сфери. Педагогічна етика є самостійним розділом етичної науки й вивчає особливості педагогічної моралі, з'ясовує специфіку реалізації загальних принципів моральності в сфері педагогічної праці, розкриває її функції, специфіку змісту принципів і етичних категорій в освітній діяльності [9].

Глід підкреслити, що професійна етика розвивається на перетині теоретичного, нормативного і прикладного складників (компонентів) етики, її зміст визначається специфічними завданнями конкретного виду професійної діяльності. На теоретичному рівні розглядаються сутність, специфіка морально-професійних відносин, їх місце і роль у житті суспільства, сучасний стан і тенденції розвитку. Нормативний рівень концентрує в собі вивчення та обґрунтування практичних рекомендацій, конкретних моральних норм. *Завдання професійної етики* на прикладному рівні полягає у сприянні й втіленні гуманістичних імперативів у специфічні умови професійної діяльності в конкретній сфері, наприклад, в аграрній).

Професійно-педагогічна етика (ППЕ) розглядається нами як об'єкт системного вивчення на основі об'єктивності аналізу, інтерпретації джерельної бази з позицій цілісності, єдності, науковості, безперервності професійної підготовки фахівців і формування творчої особистості фахівця-аграрія за умов управління та самоуправління різноманітними видами виховної діяльності студентів. Однією з якісних критеріальних ознак ППЕ є її здатність до саморозвитку на основі управління навчально-виховною діяльністю майбутніх фахівців. У сучасному вищій управлінні розвитком професійно-педагогічної етики має стати обов'язковою складовою педагогічної діяльності, що являє собою цілеспрямовану високо мотивовану комбінаторну діяльність людини з елементами управління і самоуправління у педагогіч-

ній системі, яка спрямована на формування високого рівня морально-етичної компетентності майбутніх фахівців в умовах професійної підготовки кадрів. М.І. Лазарев у педагогічних дослідженнях зазначає, що у процесі створення технологій навчання та виховання об'єктивно постає проблема розробки ефективного, керованого процесу формування у студентів цілей навчально-виховної діяльності [2].

У статті пропонується удосконалена педагогічна система підготовки кадрів, яка ґрунтується на впровадженні управлінських функцій в освітнє середовище, реалізації гуманістичної освітньої парадигми на основі креативної системи підготовки кадрів, високого рівня інформаційного забезпечення і технологізації навчально-виховного процесу. Розглядається педагогічна система за критерієм єдності професійно-педагогічних та морально-виховних цілей, за якими педагоги виконують функції управління розвитком ППЕ, а студенти — самоуправління. При цьому вищою ланкою в ієрархії управління має бути педагог, а нижніми — самокеровані дії студентів та відповідні інформаційні засоби [6, с. 249].

Пропонована нами педагогічна система управління розвитком ППЕ є динамічною структурою, як системоутворюючий компонент якої виступає виховна морально-етична діяльність в умовах функціонального управління. Морально-етична діяльність (МЕД) є керованим об'єктом з боку викладачів і студентів, а також інформаційних засобів виховання, які опосередковують управлінські функції [5]. МЕД організовується за усіма методами, видами і формами освітньо-виховної роботи і виступає складовою частиною загальних виховних процесів підготовки кадрів. Розвиток професійно-педагогічної етики за критерієм морально-етичної компетентності фахівців-аграріїв є кінцевим результатом функціонування запропонованої системи (рис. 1).

Виховні морально-етичні процеси протікають на підставі цільової функції

змісту освіти з урахуванням соціально-психологічних умов та потреб особистості. При цьому морально-етична діяльність реалізується у різноманітних педагогічних підсистемах: «студент — викладач», «студент — студент», «студент — навчальна група», «студент — неформальна група», «студент — інформаційні засоби виховання», «студент — студентське самоврядування», «студент — соціальна інфраструктура» та ін., де знаходять своє відображення виховна, навчально-творча, соціальна, наукова, виробнича, громадська та інші види діяльності. Даній виховній системі притаманні визначені функціональні підсистеми, що забезпечують її стійке функціонування: підсистема планування (забезпечується цілями МЕД відповідно до професійно-кваліфікаційної моделі фахівців); підсистема організації (визначається концепцією розвитку професійно-педагогічної етики); підсистема мотивації (визначається відповідними методами мотивації МЕД студентів); підсистема контролю (забезпечується різноманітними засобами діагностики рівня досягнення сформованості професійної морально-етичної компетентності фахівців).

Результати впровадження запропонованої моделі управління у навчально-виховний процес ХНАУ імені В.В.Докучаєва засвідчили підвищення рівня етичності студентів і, як наслідок, їх рівня сформованості професійної морально-етичної компетентності (таблиця).

Наприклад, при оцінці рівня розвитку професійно-педагогічної етики студентів експериментальних груп викладачі засвідчили значно ширший діапазон сформованості критеріїв морально-етичної компетентності, ніж у студентів контрольних груп. Якщо проаналізувати компонент планувальної діяльності студентів експериментальних груп, можна визначити їх вміння розробляти і коригувати індивідуальну стратегію самоуправління виховною роботою з визначенням ієрархії цілей досягнення освітнього результату. При цьому студенти контрольних груп у

більшості випадків обмежувалися лише вибором мети індивідуального завдання із запропонованого викладачем виховного напрямку.

Реалізація запропонованої системи управління розвитком професійно-педаго-

гічної етики фахівців аграріїв має базуватися на таких підходах, як: аксіологічний, технологічний, творчий, особистісний. Сутність аксіологічного підходу до підготовки спеціаліста полягає в орієнтації професійної освіти на формування у

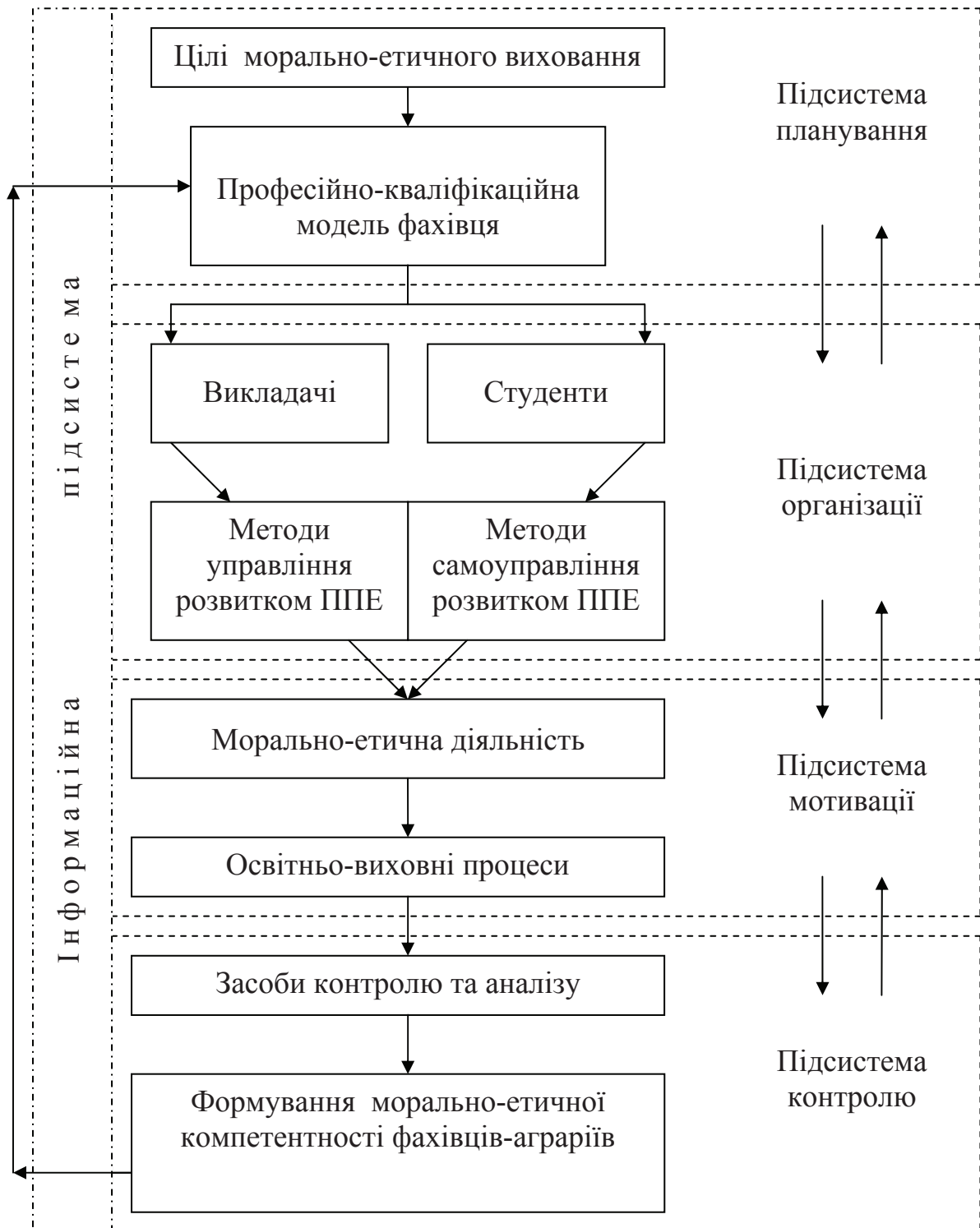

Рис. 1. Модель навчально-виховної системи управління розвитком професійно-педагогічної етики в системі підготовки фахівців аграрної сфери

студентів системи загальнолюдських і професійних цінностей, що визначають їх ставлення до світу, до своєї діяльності, до самого себе як людини і професіонала. У сучасних умовах аксіологічний підхід є одним з основних методологічних принципів професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної сфери. Формулюючи гуманістичну парадигму професійно-педагогічної підготовки, необхідно обґрунтувати систему моральних цінностей професійної діяльності фахівців у контексті загальнолюдських цінностей.

Технологічний підхід пов'язує мету та результат досягнення рівня сформованості морально-етичної компетентності фахівців-аграріїв за умов впровадження відповідних технологій управління розвитком професійно-педагогічної етики студентів. Ці технології мають бути забезпечені компонентами впливу, функціональними зв'язками між компонентами

педагогічної системи, відповідними методами, формами та є засобами досягнення освітньо-виховного результату.

Творчий підхід спрямовує розвиток морально-етичних цінностей фахівців у широку сферу застосування з можливістю постійного саморозвитку професійно-моральних якостей в умовах зміни оточуючого середовища. Оскільки творчість як продуктивна діяльність людини базується на сукупності вмінь (інтелектуально-логічних, методологічних, світоглядних, комунікативних, автотідактичних), можна зробити висновок про те, що цільова функція творчості має бути представлена такими компонентами: процесом організації навчально-творчої діяльності; результатом сформованості творчого досвіду. Тому творчу діяльність слід вважати діяльністю комбінаторною, результатом якої є не лише відображення існуючих у досвіді людини професійних

Діапазон рівня розвитку професійно-педагогічної етики студентів контрольних та експериментальних груп в залежності від рівня сформованості морально-етичної компетентності

Компоненти морально-етичної компетентності	Студенти контрольних груп	Студенти експериментальних груп
Цілепокладання	Вибір мети виховного завдання із запропонованого напрямку і визначення цілей її реалізації	Розробка індивідуальної стратегії самовиховання із визначенням ієрархії цілей
Генерація ідей	Вміння сформулювати проблему і запропонувати спосіб вирішення виховного завдання	Уміння сформулювати виховну проблему і запропонувати оптимальний спосіб її вирішення на основі ситуаційного підходу
Прогнозування	Вміння передбачити результат виконання виховних вправ	Конструювання динамічної моделі розвитку виховної творчої діяльності за цільовою програмою
Організація діяльності	Виконання індивідуальних дій за розробленим планом виховної роботи	Розробка плану виховної творчої роботи з подальшим його контролем, аналізом і регулюванням
Мотивування	Покладання на переважно зовнішні форми мотивації виховної роботи з боку викладача	Аналіз мотиваційної структури особистості з орієнтацією на внутрішні спонуки до самовиховання за потребами вищого порядку
Рефлексія	Вміння визначити етапи виховної діяльності з відокремленням труднощів, успіхів та способів діяльності	Вміння розробити багаторівневу індивідуально-колективну рефлексивну модель різноманітних видів виховної творчої діяльності

дій, а й створення нових образів чи дій в системі морально-етичної компетентності фахівців.

Особистісний підхід в контексті розвитку професійно-педагогічної етики має реалізовувати у повному обсязі потенційні можливості людини (цілі, інтереси, мотиви, характер, темперамент та ін.) на шляху до формування морально-етичної компетентності. В умовах науково-технічного прогресу роль суб'єктивного фактора підвищується, адже людський потенціал — це творча сила, яка може перетворюватися на фактор розвитку суспільства й матеріального світу. На жаль, маємо констатувати, що суб'єктивний фактор поки що суттєво відстає від об'єктивного (технологічних інновацій). Сучасний рівень суспільно-економічного розвитку потребує від фахівців аграрної сфери високої вмотивованості, мобільності, активності, спроможності і готовності до оволодіння новими знаннями та досвідом у соціальній і професійній сферах та ін.

Запропонована навчально-виховна система управління розвитком професійно-педагогічної етики у вищому навчальному закладі є динамічною структурою, системоутворювальним компонентом якої виступає виховна творча діяльність в умовах функціонального управління з боку викладачів та самоуправління з боку студентів. Виховна творча діяльність і процес формування морально-етичної компетентності фахівців аграрної сфери визначається, насамперед, програмованим блоком управління, який включає такі підходи: аксіологічний, технологічний, творчий, особистісний. Рівень сформованості морально-етичної компетентності фахівців є наслідком регуляторної діяльності з боку викладача і результатом суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача зі студентом.

Література

1. *Зайченко, І.В.* Етика викладача вищої школи : навч. посібник / І.В. Зайченко, А.А. Каленський, Т.Ф. Мельничук. — К. : НУБіП України, 2013. — 240 с.
2. *Лазарев, М.І.* Полісистемне моделювання змісту технологій навчання: Монографія / М.І. Лазарев. — Харків : Вид-во НФаУ, 2003. — 326 с.
3. *Лузан, П.Г.* Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти : дис. ... д-ра пед. наук / П.Г. Лузан : 13.00.04. — К., 2004. — С. 75–82.
4. *Меттіні, Є.* Етика менеджменту у творчості А.С.Макаренка: шлях до розвитку особистості / Є. Меттіні // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць ПНПУ ім. В.Г. Короленка. — Полтава, 2011. — Вип. 8. — Ч.1. — С. 213–217.
5. *Нагаєв, В.М.* Дидактичні критерії навчально-творчої діяльності студентів за технологією «менеджмент-освіта» / В.М. Нагаєв // Новий колегіум. — 2007. — № 1. — С. 34–39.
6. *Нагаєв, В.М.* Дидактичні основи формування творчої особистості аграрного менеджера в умовах Болонського процесу / В.М. Нагаєв. — Харків : ХНАУ, 2006. — 525 с.
7. *Сухомлинський, В.А.* О воспитании / сост. С. Соловейчик ; 3-изд. — М. : Политиздат, 1979. — С. 168.
8. *Чернілевський, Д.В.* Духовна культура особистості: навч. посібник / Д.В. Чернілевський, П.М. Таланчук, М.Б. Євтух та ін. ; вид. 3-є. — Вінниця : Глобус-Прес, 2013. — 416 с.
9. *Чернокозова, В.Н.* Этика учителя / В.Н. Чернокозова, И.И. Чернокозов. — К. : Рад. шк., 1973. — 176 с.

12.03.2015